

A szerb ifjúság Szegeden

Szeged nagyon sokszor szerepel a délvidéki szerbség múltjának derűsebb lapjain. Volt egy korszak, amikor úgy látszott, hogy életében irányító feladatot is vállal Bácska és Bánát közelsége alkalmassá tette arra, hogy innen induljon ki minden szerb kezdeményezés. Szeged magyarságának kiegyensúlyozottsága, a déli nemzetiségekkel való szívélyes kapcsolata megértő légkört varázsolott a színmagyar város köré.

Szerb ember soha sem volt idegen a tiszaparti városban, szívesen fordult meg marasztaló környezetében. Itt értékesítette terményeit és Szegeden szerezte be szükségleteit a bánáti paraszt. A szerbség nem egy kíváncsisága vallotta magát szegedi diáknak. A százados hagyomány tisztelete nyilvánul meg abban, hogy a szegedi egyetemnek ma is annyi délvidéki szerb hallgatója van. De a szegedi utcákon is megtaláljuk a szerbség jelenlétének nyomait, amit a város öntudatos magyarsága soha nem rejtgetett. A szerb templom elhagyatottságában is a magyar türelmességre emlékeztet, mint ahogy a szerbnevű iparosok, kereskedők cégfeliratai is ugyanezt a tényt bizonyítják.

A szegedi magyarság a Tisza tulsó oldaláról érkező szerbségben soha sem az ellenséget, hanem a szomszédot látta. Magyar ember szemében pedig a szomszéd szinte családtag, jóakaró, sorstárs. Örömeinek és bánatainak egyaránt részese.

A szerbség ugyanilyen megbecsüléssel beszél Szegedről, bizonyos tekintetben hálás a százados figyelmességért, amellyel nemzeti sajátosságainak nyelvének, szokásainak adózott. A Szegeddel, az itt tanuló ifjúsággal, a szerb egyházzal, letelepedett iparosaival és kereskedőivel foglalkozó megemlékezések sorában talán a legközvetlenebb

féleközi a város magyarságának szívéhez egy írás, amely a szerb középiskolai ifjúság szegedi napjait örökíti meg. *Gyorgyovics Gy.*, az újvidéki Glasznik Isztoriszkog Drustava (a Történelmi Társaság Közlönye) egyik régebbi számában feldolgozta a szegedi szerb ifjúsági egyesület csonka jegyzőkönyveinek anyagát. A naplószerű jegyzetek hiányosak, mert csak az 1843–1864-es évekre szólnak, a forradalmak lázas éveiben megszakadnak s a század második felében, amikor a legélénkebbek voltak a szerb ifjak szegedi napjai, teljesen elmosódnak. De így is sok mindenről beszélnek. Mindenekelőtt arról, hogy a szerb ifjak jól érezték magukat Szegeden. A szórakozás és tanulás lehetőségei mellett anyanyelvüket is ápolhatták, s ami a legfontosabb volt: nem érezték magukat idegeneknek.

Szegednek ennél szebb és maradandóbb értékű elismerést nemzetiségi részről nem nyújthattak.

Gyorgyovicsról tudjuk, hogy a szegedi liceumba mindenfelől áramlottak a szerb ifjak. Az 1843-ban átmenetileg Szegedre költözött karlócai gimnáziumnak Szegeden jó neve volt. Nem egy növendéke Szegeden kezdte tanulmányait. Az első szerb ifjúsági tömörülés *Mlada jedinije* néven alakult meg s egyetlen feladata volt, hogy fejlessze tagjainak stíluskészségét. Az új szerb liceumi önképzőkör 1843 október 15-én átalakult s „A Szegeden tanuló szerb ifjúság egyesülete” nevet vette fel. Az egyesület jegyzőkönyvei Brassován belgrádi egyetemi tanár birtokában vannak. Az első vezetőség kidolgozta az alapszabályokat, amelyek a legfontosabb feladatokat a következőkben jelölték meg: „Az a célunk, hogy anyanyelvünkkel élve tevékenykedjünk; szükségesek alapszabályaink azért is, hogy munkánkat irányítsák. Munkásságunk pedig abból áll, hogy

költeményeket szavaljunk, prózát olvassunk fel, úgy a magunkét, mint más szerzőktől, esetleg fordításban is. Az ismertetésre kerülő művek azonban csak olyanok lehetnek, amelyek nemzeti szellemmel vannak áthatva, kerülve azokat, amelyek más népekből gúnyt üzennek". Az üléseket vasárnaponként a szerb iskolában tartották meg. A jegyzőkönyvek arról tanuskodnak, hogy a tagok főleg saját verseikkel és elbeszéléseikkel szórakoztatták egymást, de a *Bacsvanin* és a *Szrpszki Narodni Liszt* költőgárdájának nem egy költeményét ismertették. Néha magyar fordítók is szerepeltek az irodalmi délutánokon. Kolorics Vászka lefordította és ismertette egy ismeretlen szerzőnek „Savoyai Jenő herceg harca Zenta mellett a törökkel” című értekezését, Dinics Teofán pedig azt a cikket olvasta fel, amelyben a magyar közvéleményt tájékoztatták a magyarországi szerbek letelepítésének körülményeiről. Az idegen művek nagyobb része magyar volt, amivel a szerb ifjak a magyarsággal szemben érzett hálájukat igyekeztek leróni. Meglepőnek találja maga Gyrovics is, hogy a szegedi szerb ifjúság semmiféle érintkezésben nem volt a román ifjúsággal, viszont figyelte Gaj Lajos illir mozgalmára, megrendelte a *Szrpszke Novine* és az *Ilirske Novine* című újságokat. Mind a két lap a délszláv eszme ébresztgetője volt. Viszont a szerző sajnálja, hogy a „jegyzőkönyvekből nem derül ki, hogy az előadókon kívül ki vett részt az egyesület munkájában: az ülések nyilvánosak vagy zártak voltak-e, a polgárság részéről ki látogatta azokat, miként fogadták Szegeden a szerb ifjúságot, érintkezett-e vele a lakosság s milyen formában gyakorolt ez rá befolyást”. Kár, hogy minderről hallgatnak a jegyzőkönyvek, mert a magyarság számára így sok érdekes adatot hagytak veszendőbe menni.

A negyvennyolcas forradalom hullámai a szerb ifjak egyesületét is elértek. Soktárs szünetelték összejöveteleik.

Az egyesület átalakult, felfrissült, de nem hallgatott el teljesen. Amikor Szegedre is eljut Miletics Szvetozár zászlóbontása, a pozsonyi szerb diákok között mind többen felfigyelnek rá. Miletics a szláv népek egyesülését propagálta, a szegedi szerb ifjak viszont inkább a szerbséghez és a görög keleti egyházhoz való tartozandóságukat domborítják ki cselekedeteikben. A forradalom alatt, a budapesti szerb diákok egyik vezére, Markovics Lázár, bácskai körútja előtt halálos szerencsétlenségnek esett áldozatul. Ebben az időben az irodalmi délutánoknak állandó látogatói voltak a szegedi szerb lelkészek és tanítók, akiknek nagy hatásuk volt a fiatalokra. Popovics Dusan tanítót hálából az egyesület védnökének választották meg.

Az ifjúsági kör mind inkább bővülő könyvtárral rendelkezett. Vozarics Gligorije belgrádi könyvkereskedő elsőnek küldte el adományait. A könyvek beszerzésére vonatkozó jegyzőkönyv megemlékezik arról, hogy az ifjak első teendőjüknek tartották olyan könyvek beszerzését, amelyek segítségével fejleszthetik nyelvüket. Gaj Lajos is küldött Szegedre folyóiratokat és könyveket és a pozsonyi szerb diákok sem feledkeztek meg a szegedi kartársakról. Abban az időben folytak a szenvedélyes helyesírási harcok. Szeged Vuk Karadzics, a nyelvújító mellé állott és követte tanításait.

1861-ig szünetelt az egyesületi élet az addig virágzó szerb egyesületben. Az abszolutizmus „nem tűrte a rendőri felügyelet alatt álló diák-egyesületek működését, főleg a magyar kultúrközpontokban”. Amikor 1861 október 29-én átalakult az egyesület s felvette a „Szerb ifjúsági irodalmi társaság” elnevezést, már 29 tagja volt. Felújították az olvasótermet, amelyet „kultúrájuk szent hajlékának” neveztek, hogy méltók legyenek a szerb névhez s mindenki szívébe vessék: „a nyelv a legnagyobb kincs, a nyelv a nép lelke”. Az előbbi elgondoláshoz alkalmazkod-

va védnöknek választották meg Vukovics Sándor lelkészt, aki résztvett irodalmi vitáikon. Ujítás volt a régi rendszerrel szemben, hogy már a gimnáziumok alsó osztályainak növendékeit is felvették tagjaik sorába, amennyiben érdeklődést mutattak munkájuk iránt. Az akkori idők szerb költőinek és íróinak munkáival igyekeztek megismerkedni. Nem egy szegedi szerb diák verseit szívesen közölték a korabeli szerb lapok. Hogy milyen élnék volt az érdeklődésük minden szerb ügy iránt, mutatja, hogy 1862-ben 26 forintot gyűjtöttek egymás között az újvidéki szerb színház felépítésére. Az egy másuttan létesülő szerb folyóiratok és könyvkiadó vállalatok rendszeresen megküldték kiadványaikat Szegedre, hogy „a fiatalokban ébrentartsák a hazafiság szikráját”. Még Karadzsićtól is, aki kiadta a jelszót, hogy úgy kell írni, ahogyan a nép beszél, kaptak értékes könyveket. A szavazásra kerülő költők névsora Zmaj Jovan Jovanovicsal és Brankó Radiceviccsel bővült. De Petőfi-fordítások sem hiányoznak műsorukról. A hercegovinai felkelés és a török-montenegrói háború pedig valóságos rajongást fakaszt bennük. Felkutatják mindazokat az írásokat, amelyek a montenegrói néppel foglalkoznak és igyekeznek mind többet tudni erről a maroknyi népről, amelynek önállósági törekvéseit vérbe fojtották. A szegedi szerb ifjak költői sorokban örökítik meg jegyzőkönyveikben a vele szemben táplált érzelmeiket: ... „mikor a szerb nép a zavaros jelenben véres fejét a szerb-ség multjának fényes sírkeresztjére hajtja, amikor a gyász komor színeibe burkolva a mult sírjai felett ontja könnyeit: akad-e szem, amely szentkönyveit ne ontaná: akad-e kebel, amelynek lélekzete el ne akadna?” Az ifjúsági mozgalom a balkáni kudarcok ellenére mind erőteljesebbé lesz s hatása alól sem a szegedi, sem a más városokban tanuló szerb ifjúság nem tudja kivonni

magát. Mind szélesebb körre terjed annak figyelme. A szegedi szerb ifjak egyesületük levelező tagjává választják meg pozsonyi, budapesti, stb. kar-társaikat...

Ápolták nemzeti hagyományaikat, nagyjaik emlékét és öntudatos, érett embereként kerültek haza Szegedről, mely soha nem állta útját és nem keresztelte törekvéseiket. Gyorovics megemlékezéseiben mindössze egy helyen találunk utalást a szegedi szerb fiatalok és a szegedi szerb családok közötti kapcsolatokra. 1863-ban már „... a kis szegedi szerb kolónia — írja Vucsetics Mija titkár — rendkívül megélénkült, a szerb házak úgy fogadtak bennünket, mint gyermekeiket, a szerb iskolában multságokat és előadásokat rendeztünk s a szerb családok is meghívtak bennünket magukhoz...” A szegedi szerb élet visszhangja az akkori idők szerb lapjaiban is megtalálható. Nemcsak versekben, de elbeszélésekben, útleírásokban, stb. is megörökítették az itt tanult ifjak a szép szegedi napokat.

A jegyzőkönyveknek itt végük szakad. Az utolsó 1864 április 10-én készült. Bár a társaság tovább is fennállott, munkájának írott nyoma e dátum után többé nem maradt.

De a szerb ifjúsági egyesület jegyzőkönyv-gyűjteménye így is beszédes bizonyítéka marad annak, hogy a magyarság szomszédait mindig megbecsülte és tisztelte.

CSUKA JÁNOS

A keresztény nemzeti népiskola jövő alakulása

A nemzet egyes polgárainak, de a nemzet egyetemes életére nézve is nem lehet közömbös az, hogy a nemzet gyermekei milyen irányú alapműveltséget, szellemi képzést, erkölcsi alapot kapnak. A nép széles rétege azzal az alappal, életszemlélettel indul el az élet útján, amelyet a népiskola nyújt. A